

اثرات تحریم بانک‌ها بر اقتصاد و سیستم بانکی

ساناز وصالی (کارشناس ارشد توسعه اقتصادی و برنامه ریزی)

مهرنوش ترابی (کارشناس ارشد مدیریت)

می‌باشد که برخلاف مصوبات منشور ملل متحد رفتار کرده است. درباره علل اعمال تحریم علیه جمهوری اسلامی ایران تفسیرهای متفاوتی ارائه شده است، اما نگاه اجمالی به بیانات و دیدگاه‌های رسمی افرادی که در شکل‌گیری تحریم‌ها تأثیر داشته‌اند، بیانگر آنست که آمریکا دلیل تحریم ایران را رفتار این کشور ذکر می‌کند. از دیدگاه آنان، ایران کشوری تروریست بوده و در پی دستیابی به سلاح هسته‌ای است، رفتار تعرضی دارد و با صلح خاورمیانه مخالف است و در کل با شیوه‌ها و قوانین بین‌المللی همراهی نمی‌کند.

امروزه عملکرد کشورهای جهان و بررسی سابقه تحریم‌ها نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی، ابزار سیاسی مهم و معمولاً تأثیرگذاری در دست کشورهای قدرتمند جهان بوده و آمریکا نیز همواره یکی از مجریان و طرفداران تحریم‌های اقتصادی و سیاسی برای دستیابی به اهداف مورد نظر در سیاست خارجی خود بوده است. در دستورالعمل ریاست جمهوری آمریکا به شماره ۱۳۹۵۷ مورخ ۱۸ مارس ۱۹۹۵ علت تحریم ایران عبارتست از تهدید فوق‌العاده‌ای که از جانب ایران متوجه امنیت ملی، سیاست خارجی و اقتصاد ایالات متحده آمریکا گردیده است.

بسیاری معتقدند که عدم همراهی اروپا در طول سال‌های گذشته، مانع تأثیرگذاری بیشتر تحریم‌های آمریکا بوده، اما کنگره آمریکا اینک امیدوار است که همراهی اتحادیه اروپا و شدت بخشیدن به تحریم‌ها و هدفمندتر کردنشان، بتواند ایران را به تجدید نظر در ادامه برنامه غنی‌سازی اورانیوم وادار کند.

سابقه تحریم ایران

از هنگام پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون، آمریکا در مراحل مختلف تحریم‌های متعددی را علیه ایران اعمال کرده است. این تحریم‌ها به لحاظ تاریخی عبارتند از:

دوره کارتر:

- ۱) تحریم نفتی، به معنای عدم واردات نفت از ایران.
- ۲) مسدود کردن دارایی‌های ایران.
- ۳) تحریم واردات کالا از ایران.
- ۴) تحریم صادرات کالا به ایران که بعد از بیانیه الجزایر، به جز مورد دوم بقیه لغو شد.

مقدمه

سابقه نخستین تحریم‌های آمریکا علیه ایران، به سال ۱۹۸۷ باز می‌گردد. از جمله دکترین‌هایی که علیه ایران در ایالات متحده به تصویب رسیده و به اجرا درآمده است، دکترین "استراتژی مهار" (Containment Policy) ریگان است که یکی از مهمترین ارکان آن، محدود کردن کشور هدف در بعد اقتصادی و کاهش قدرت مالی آن کشور است. پس از اعمال اولین تحریم‌ها علیه ایران، در دولت‌های بعدی که در ایالات متحده آمریکا بر سر کار آمدند، این تحریم‌ها علیه ایران ادامه یافت. از سال ۲۰۰۶ میلادی، شورای امنیت سازمان ملل متحد در ارتباط با برنامه هسته‌ای ایران، چهار قطعنامه را علیه این کشور صادر نمود. از جمله تحریم‌های سازمان ملل متحد علیه ایران، مسدود کردن دارایی‌های شرکت‌ها و افرادی است که ادعا شده است در برنامه حساس هسته‌ای و یا تولید موشک‌های بالستیک فعالیت داشته‌اند یا از این برنامه حمایت می‌کنند. در ادامه سناریوی تحریم‌ها، اکنون نوبت به بانک‌ها رسیده که با شرایط جدید مواجه شوند. لذا در این مقاله سعی می‌شود که هر چند مختصر، اثرات تحریم‌ها بر اقتصاد و سیستم پولی و مالی کشور بررسی گردد.

تعریف تحریم

تحریم عمل دسته‌جمعی و کیفری است که متضمن اقدامات لازم دیپلماتیک، اقتصادی یا نظامی در برابر کشوری

افزایش قیمت کالاهای سرمایه‌ای و کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی، از جمله پیامدهای تحریم هستند که نظام بانکی را به شدت تهدید می‌کنند.

دوره ریگان:

(۱) در سال ۱۹۸۳، ایران حامی تروریسم شناخته شد و بر این اساس، اعطای کمک‌ها و تسهیلات بین‌المللی به ایران محدود شد.

(۲) در سال ۱۹۸۶، معاملات تسلیحاتی با ایران ممنوع شد.

(۳) در سال ۱۹۸۷، واردات نفت از ایران ممنوع شد.

(۴) در سال ۱۹۸۸، به نمایندگان آمریکا در بانک جهانی دستور داده شد که علیه ایران رأی منفی بدهند و آمریکا به همه سازمان‌های جهانی اعلام کرد که به هر میزان که به ایران وام بدهند، به همان اندازه، از کمک‌های خود به این سازمان‌ها خواهدکاست.

دوره بوش پدر: در سال ۱۹۹۲، ممنوعیت معامله کالاهای دو منظوره با ایران اعلام شد.

دوره کلینتون: در این دوره، آمریکا ۱۶۱ فقره تحریم علیه ۳۵ کشور دنیا که جمعیتی بالغ بر ۲/۳ میلیارد نفر را شامل می‌شدند، اعمال کرد. این جمعیت حدود ۷۹۰ میلیارد دلار از صادرات دنیا را خریداری می‌کردند. تحریم‌های آمریکا علیه ایران در این دوره عبارت بودند از:

(۱) در سال ۱۹۹۵، ممنوعیت سرمایه‌گذاری برای توسعه میادین نفتی ایران.

(۲) چند ماه بعد، ممنوع شدن هر نوع روابط تجاری با ایران.

(۳) در سال ۱۹۹۶ هم قانون قبلی تحریم تشدید شد.

دوره بوش پسر: در دوره بوش پسر، همه موارد قبلی تحریم، تمدید شده است.

دوره اوباما: در این دوره نیز تحریم‌های قبلی مجدداً تمدید شد.

در خصوص برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران نیز شورای امنیت با صدور سه قطعنامه به شماره‌های ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، ۱۸۳۵ به صورت غیرمستقیم برونسازات اقتصادی کشور تأثیر گذاشته است. این قطعنامه‌ها تحریم‌های علیه ایران را بسط داده، حلقه تحریم‌های مالی را تنگتر کرده و شرکت‌های آمریکایی و مؤسسات وابسته شان را وادار به تبعیت از تحریم‌ها علیه ایران می‌کنند.

در ادامه سناریوی تحریم‌ها، اکنون نوبت به بانک‌ها رسیده که با شرایط جدید مواجه شوند. نخستین بار در دی ماه سال ۸۵ آمریکا بانک ایرانی سپه را با ذکر اتهام‌هایی مانند ارتباط با یک مؤسسه مرتبط با فناوری موشکی در کره شمالی، مورد تحریم‌های یک جانبه قرار داد، امری که سه ماه بعد مبنای اعمال تحریم‌های بین‌المللی گسترده‌ای از سوی شورای امنیت علیه این بانک شد. در آن زمان، به ذهن تحلیلگران اقتصادی و حتی سیاست‌گذارانی که در رأس گردش‌های مالی و اقتصادی کشور هستند، خطور نمی‌کرد که تا به امروز تمامی بانک‌های ایرانی یکی پس از دیگری به هر بهانه‌ای از سوی جامعه بین‌المللی تحریم شوند. در ادامه تکمیل پروسه تحریم بانک‌های ایران، در مهرماه ۸۷ وزارت خزانه‌داری آمریکا سه بانک ملی، ملت و صادرات را مشمول

چنین تحریم‌هایی قرار داد. این وزارتخانه، بانک صادرات ایران را به خاطر انتقال پول به حزب‌الله لبنان، جنبش حماس و سازمان جهاد اسلامی فلسطین و بانک ملی را به دلیل ارائه خدمات مالی به شرکت‌های مرتبط با برنامه موشکی و هسته‌ای ایران، تحریم کرد و در ادامه تحریم‌های اخیر، نوبت به بانک ملت رسید. براساس ادعاهایی همچون تخصیص میلیون‌ها دلار به برنامه هسته‌ای ایران و تسهیل در انتقال پول برای این منظور، ابتدا بانک پرشیا لندن و سپس شعبه مالزی بانک ملت مشمول این تحریم‌ها شدند.

تحریم بانک‌ها و آثار آن بر اقتصاد

سیستم بانکی در ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به عنوان بازوی دولت به شمار می‌رفته و می‌رود و به ویژه در اجرای برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بخش مهمی از موفقیت این برنامه متأثر از میزان توانمندی نظام بانکی است که با تحریم بانک‌ها، این توانمندی مورد هدف قرار گرفته است. تحریم آمریکا بر خلاف آنچه در نگاه اول به چشم می‌آید، ابعادی بسیار گسترده خواهد داشت. به نظر می‌رسد که شورای امنیت سازمان ملل نیز تحریم‌های بهترین روش برای مسدود کردن مسیر اقتصاد ایران در مبادلات جهانی به شمار می‌آورد. در اواخر سال ۱۳۸۵ بزرگترین بانک‌های آسیای جنوب شرقی در اقدامی تعجب برانگیز، از موارد ذکر شده

به نظر می‌رسد
که شورای امنیت
سازمان ملل متحد
تحریم را بهترین
روش برای مسدود
کردن مسیر اقتصاد
ایران در مبادلات
جهانی بشمار
می‌آورد.

در قطعه‌نامه‌های شورای امنیت هم فراتر رفتند و اقدام به مسدود کردن تمام مراودات خود با بانک‌های ایران و حتی مسدود کردن حساب‌های ایرانیان در بانک‌های خود کردند. شاید دوران کنونی برای فعالان اقتصادی تجربه‌ای بس ناگوار باشد، چرا که رونق سرمایه‌گذاری و تولید این بخش بیش از هر چیز نیازمند فضای امن و با ثبات است. تحریم اقتصادی و تحریم بانک‌ها، ریسک‌های گزاف و هزینه‌های تحمیل شده را افزایش می‌دهد. به علاوه، اعمال تحریم‌های متوالی در حوزه‌های مختلف، امنیت و آرامش را از اقتصاد کشور سلب می‌نماید و زمینه را برای خروج سرمایه‌ها از کشور فراهم می‌سازد. در میان تحریم‌هایی که از سالیان گذشته فضای اقتصاد را ملتهب نموده، تحریم بانک‌ها بیش از دیگر تحریم‌ها، فعالیت‌های اقتصادی و به ویژه فعالیت بخش خصوصی را تحت الشعاع قرار می‌دهد.

الف) تأثیرات تحریم بانکها بر روی سیستم مالی و پولی کشور

۱) تأثیر روی حساب ذخیره ارزی: از اولین روز تحریم در اولین بانک ایرانی (سپه)، کلیه پرداخت‌های حساب ذخیره ارزی اعتبارات گشایش شده و فعال تحت تأثیر این تحریم قرار گرفته، به این دلیل که فروشنده‌گان از ارسال کالاهای مورد قرارداد به علت عدم امکان معامله اسناد و دریافت وجه خودداری می‌نمایند. در نتیجه، کالاهای گشایش اعتبار شده از محل حساب ذخیره ارزی بلا تکلیف مانده‌اند و بانک مرکزی به دنبال بانک جایگزین می‌باشد. در صورت ادامه مورد فوق و تسری آن به سایر بانک‌ها، تأثیرات زینبار اقتصادی این تحریم‌ها غیر قابل پیش بینی خواهد بود.

۲) افزایش مخاطره در خصوص منابع بانک: از آنجاییکه ایرانیان زیادی با شعب خارج از کشور بانک‌ها دارای مراودات مالی می‌باشند، لذا با اعمال این تحریم‌ها، بخش عظیمی از منابع بانک‌ها در این کشورها به مخاطره می‌افتد. در عین حال، برخی از مشتریان خارجی نیز مراوداتی با این شعب داشته‌اند که منجر به این مسئله می‌گردد که فرایند تجارت با شرکت‌ها و افراد ایرانی سخت‌تر شده و هزینه‌های آن را افزایش دهد.

۳) احتمال محدودیت بهره‌برداری از دارایی‌ها در خارج از کشور یا مسدود شدن سپرده‌ها: پیش‌بینی می‌شود که پس از اعمال تحریم‌های فوق، دامنه آن تا کشورهای اروپایی و حتی سازمان ملل متحد گسترش یابد و چنانچه در آینده دارایی‌های بانک‌های ایرانی مسدود شود، سیستم بانکی با زبان غیر قابل جبرانی مواجه می‌گردد و این موضوع شدیداً منابع بانک‌ها را به مخاطره خواهد انداخت.

۴) افزایش مطالبات: با اعمال تحریم و محدودیت شرکت‌ها در تأمین منابع ارزی مورد نیاز خود از طریق بانک‌ها، مشتریانی که منابع مورد نیاز خودشان را از طریق گشایش اعتبار تأمین می‌کنند، دچار مشکل می‌شوند و به دلیل مکمل بودن تسهیلات ارزی و ربالی در فرایند تولید، نمی‌توانند محصولات خود را طبق زمانبندی پیش‌بینی شده تولید نمایند. از اینرو، به علت عدم توانایی در بازپرداخت تسهیلات خود، به نظر می‌رسد که بانک‌های تحریم شده در کوتاه مدت

با افزایش مطالبات مواجه شوند، گرچه پیش‌بینی می‌شود که در بلندمدت، به دلیل کاهش مراودات ارزی و کاهش چشمگیر گشایش اعتبارات اسنادی، روند صعودی افزایش مطالبات ارزی بانک‌ها کاهش یابد.

۵) تأثیر بر روی ریسک اعتباری: از زمان شروع اولین تحریم علیه بانک‌های ایرانی، به دلیل نگرانی از بابت امنیت صادرات، ریسک اعتباری مراودات با ایران بالا رفته و نرخ پوشش بیمه صادرات کالا به ایران رو به افزایش است و این مورد منجر به افزایش هزینه‌ها و قیمت نهایی کالاهای صادراتی به ایران می‌شود.

۶) افزایش قیمت کالاهای سرمایه‌ای: از شروع تحریم‌ها علیه ایران، شاهد رشد روزافزون قیمت کالاهای سرمایه‌ای (ماشین‌آلات و تجهیزات) از کشورهای اروپایی هستیم و این موضوع با توجه به افزایش ناچیز تورم در این کشورها (در حدود یک درصد) به موضوع تحریم و عدم امنیت در کشور ایران برمی‌گردد.

۷) کاهش اعتماد بین‌المللی به سیستم بانکی: اعتماد فروشنده‌گان بین‌المللی نسبت به بانک‌های ایرانی به شدت کاهش یافته، به طوری که بر عدم انجام مراودات با این بانک‌ها تأکید می‌کنند و اشاعه این موضوع در سطح وسیع بانکی بسیار جبران ناپذیر خواهد بود.

۸) تأثیر بر روی نیروهای متخصص بانکی: هزاران نیروی متخصص ارزی بانکی از این موضوع اثرپذیر خواهند بود و در صورت تداوم، اثرات آن بسیار جبران ناپذیر می‌باشد.

۹) تحمیل هزینه‌های تأمین مالی: از آثار مهم تحریم بانک‌ها می‌توان به افزایش هزینه‌های تأمین مالی اشاره نمود. افزایش نرخ حق بیمه تسهیلات، نرخ تنزیل اسناد ایران در بانک‌های خارجی، کارمزدهای بانکی پرداختی در مراودات با بانک‌های خارجی، هزینه خرید از واسطه‌ها، هزینه کارمزد گشایش اعتبارات اسنادی، و سرانجام هزینه‌های جایگزینی کارگزاران بانکی، از جمله هزینه‌هایی هستند که بانک‌های

در میان تحریم‌هایی که از سالیان گذشته فضای اقتصاد را ملتهب نموده، تحریم بانک‌ها بیش از دیگر تحریم‌ها، فعالیت‌های اقتصادی، به ویژه فعالیت بخش خصوصی را تحت الشعاع قرار می‌دهد.

تحریم اقتصادی و تحریم بانک‌ها، ریسک‌کنشوری و هزینه‌های تحمیل‌شده را افزایش می‌دهد.

را کاهش داده است. شایان ذکر است که با توجه به اینکه یکی از وثایق مورد پذیرش بانک‌ها، سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس است، لذا در صورت عدم بازپرداخت مطالبات در سررسید، بانک‌ها در خصوص زنده کردن این وجوه با محدودیت مواجه خواهند شد. در این شرایط، بانک‌ها می‌بایست در خصوص توثیق سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس با احتیاط بیشتری برخورد نمایند.

۳) محدود شدن تولیدکنندگان در تأمین نیازهای وارداتی: بخش عظیمی از تولیدات داخلی، وابسته به واردات مواد اولیه و لوازم یدکی، تجهیزات و فناوری از سایر کشورها می‌باشد. بررسی روند رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که سهم واردات از تولید ناخالص ملی در همه سطوح درآمد سرانه از ۲۱ درصد کمتر نبوده است. عملکرد بلندمدت اقتصادها حاکی از آن است که پا به پای صادرات و رشد تولید و درآمد سرانه، سهم واردات از تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد.

مرسوم‌ترین روش جهت انجام واردات از سایر کشورها در دنیای مدرن، استفاده از اعتبارات اسنادی است و این بانک‌ها هستند که اعتبارات اسنادی را گشایش می‌کنند. بدیهی است که نداشتن پشتوانه بانکی، محدودیت‌های جدی برای صاحبان صنایع و دست‌اندرکاران واردات و صادرات کالا در ایران ایجاد کرده است. از آنجا که قطعنامه‌های تحریم در مورد برخی از کالاها، کشورهای عضو را از معامله با تجار ایرانی منع کرده است، لذا شرکت‌ها مواد اولیه و کالاهای مورد نیاز وارداتی خود را با چندین رابطه (ارتباطات چندلایه) تهیه نموده و هزینه تمام شده محصول آنها چندین برابر می‌گردد که بدون شک بر تقاضای این محصولات تأثیر منفی داشته و علیرغم این که شرکت‌ها را در تأمین مالی منابع مورد نیاز خود دچار مشکل می‌نماید، آنها را در بازپرداخت منابع بانکی (فعلی و آتی) نیز با بحران مواجه خواهد نمود.

تحریم شده می‌بایست با آن‌ها مواجه شوند.

۱۰) کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی: مهم‌ترین عاملی که کلیه بانک‌های تحریم‌شده را در برمی‌گیرد، امکان کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی در داخل کشور و خروج بیشتر سرمایه از کشور به دلیل افزایش زمان و هزینه (در قسمت ورود کالا و خدمات از طریق گشایش‌ها) و تسری آن به سایر بخش‌ها، به خصوص در بخش تولید است.

ب) تأثیرات تحریم بانک‌ها بر سودآوری شرکت‌های طرف معامله با سیستم بانکی

۱) گشایش اعتبار و نقل و انتقالات مالی با سایر کشورها: تحریم بانک‌های ایرانی در شرایطی اعلام شده که در حال حاضر، حجم عظیمی از منابع بانک‌ها در اختیار بانک‌های ملی، ملت، صادرات و سپه (نزدیک به ۸۰ درصد عملیات بانکی) قرار دارد و لذا بسیار محتمل است که گشایش اعتبار و نقل و انتقالات مالی با سایر کشورها دچار معضل گردد، لذا شرکت‌هایی که با این بانک‌ها همکاری می‌کنند، دچار مشکل می‌شوند و معاملات خارجی این گونه شرکت‌ها با چالش‌های جدی همراه خواهد بود و صورت‌های مالی و سودآوری شرکت‌ها را تحت تأثیر قرار خواهد داد. در این شرایط، شرکت‌ها قادر نیستند تا از منابع مالی بین‌المللی به منظور اجرایی کردن طرح‌های توسعه‌ای خود بهره‌مند شوند. این امر از یک سو احتمال ناکارآمدی سرمایه و به تعویق افتادن طرح‌های توسعه‌ای شرکت‌ها را افزایش می‌دهد و در نتیجه، باعث عدم تحقق سود مورد انتظار سهامداران خواهد شد؛ و از سوی دیگر، باعث افزایش بیکاری و کاهش حجم تولید ناخالص داخلی و مشکلات اقتصادی خواهد شد.

۲) کاهش سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس: اثرات روانی تحریم بر بازار سهام کشور در چندماه اخیر مشهود بوده و موجب بروز نگرانی‌هایی برای سهامداران و تشکیل صف‌های طولانی برای فروش سهام شده و سودآوری شرکت‌های بوری

۴) افزایش هزینه و زمان معاملات و مرادات: اعمال

تحریم علیه بانک های ایرانی باعث شده است که شرکت های ایرانی که در زمینه خرید و فروش کالا با کشورهای خارجی فعالیت می کنند، ناگزیر شوند در فقدان پشتوانه بانکی، مشکلات را دور بزنند و از طریق واسطه ها و دلالتان کشورهای ثالث گشایش اعتبار کنند. مستقیم ترین پیامد چنین کاری، بالا رفتن هزینه معامله و صرف زمان طولانی تر برای رسیدن به اهداف و تأثیر منفی بر کیفیت و زمان بندی آنها است.

آنچه روشن است، این است که بخش بزرگی از انرژی مفید تولید کننده ها و شرکت های داخلی، به جای جریان یافتن در روند تولید و توسعه، به فرسایش زمانی می گذرد. این وضعیت، علاوه بر ایجاد بار تورمی، تولید کنندگان را تحت فشار قرار می دهد و از حاشیه سود آنها می کاهد و حتی چه بسا هزینه های تمام شده برای آنان بیش از قیمت فروش باشد. طبیعی است که در چنین شرایطی، تولید کنندگان نتوانند طبق انتظارات قبلی به تعهدات مالی خود در برابر بانک ها عمل نمایند و بازپرداخت تسهیلات دریافتی با تأخیر مواجه می شود.

۵) قطع منابع ارزی و عدم تزریق پول به شرکت ها:

اعمال تحریم، شرکت ها را در تأمین منابع ارزی مورد نیاز خود از بانک ها و تأمین کنندگان سرمایه داخلی دچار مشکل می کند. لذا تولید کنندگانی که منابع مورد نیاز خود را از طریق فاینانس و یوزانس تأمین می کنند، با تنگنا مواجه می شوند و به دلیل مکمل بودن تسهیلات ارزی و ریالی در فرایند تولید، نمی توانند محصولات خود را طبق زمان بندی پیش بینی شده تولید نمایند. از اینرو، احتمال می رود که به دلیل عدم تحقق منابع مالی لازم و بالتبع، عدم تحقق درآمدهای انتظاری، قادر به بازپرداخت تسهیلات بانکی در موعد مقرر نخواهند بود و پرداخت تسهیلات ریالی آنها نیز با تعلل مواجه می شود.

۶) دشواری انجام سفرهای تجاری: با توجه به

محدودیت صدور روادید، بالاخص برای کشورهای اروپایی، زمان قابل توجهی برای این موضوع صرف می شود که ممکن است در بسیاری از محاسبات شرکت های تولیدی در خصوص زمان بندی تولید و فروش یا محاسبات نرخ ارز اختلال ایجاد نماید. همچنین طرف های خارجی نیز به دلیل محدودیت های اعمالی کشورهای ثالث، از سفر به ایران اکراه دارند.

۷) افزایش ریسک سرمایه گذاری برای سرمایه گذاران خارجی: به رغم تصویب قانون جلب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی و رفع ابهامات قانونی که باید جذب سرمایه های خارجی را تسریع نماید، با اعمال تحریم، سرمایه گذاران خارجی و سایر مؤسسات تأمین مالی خارجی به لحاظ افزایش ریسک که از این بابت در کشور ایجاد خواهد شد، عملاً از سرمایه گذاری در کشور اکراه خواهند داشت.

گرچه ممکن است اثر تحریم های کنونی در حد شرکت های کوچک چندان محسوس نباشد و در ۲۰ تا ۳۰ درصد گردش کاری آنها اثر گذاشته باشد، اما در شرکت های بزرگ و دولتی و پروژه های بزرگ در سطح کشور، اثر تحریم ها کلان خواهد بود. در حال حاضر، پیامدهای این تحریم ها در کیفیت و زمان بندی پروژه ها مشاهده می شود و برای تولید کنندگان این نگرانی وجود دارد که با افزایش مشکلات نتوانند مواد اولیه و واسطه ای مورد نیاز برای تداوم تولید را فراهم کنند. در خصوص معدود صناعی که علیرغم دشواری های فراوان ادامه حیات می دهند، افزایش قیمت تمام شده از ۱۰ درصد تا ۳۰ درصد را شاهد هستیم که طبعاً سبب عدم رقابت پذیری و مانع از حضور در بازارهای جهانی می شود.

پ) ایجاد نااطمینانی در اقتصاد

علاوه بر پیامدهای تحریم که در بالا مورد بررسی قرار گرفت، تا زمانی که در خصوص شدت و گستره تحریم

چنانچه داری های
بانک های ایرانی
مسدود شود، سیستم
بانکی با زیان
غیر قابل جبرانی
مواجه می شود و این
موضوع شدیداً منابع
بانکی را به مخاطره
خواهد انداخت.

**کنگره آمریکا
امیدوار است
که همراهی
اتحادیه اروپا و
شدت بخشیدن
به تحریم ها و
هدفمندتر کردنشان،
بتواند ایران را به
تجدید نظر در ادامه
برنامه غنی سازی
اورانیوم و ادار کند.**

۶) عدم همراهی کشورها با آمریکا، از دیگر عواملی است که باعث شکست تحریم ها علیه ایران می شود. تحریم های آمریکا زمانی می توانست از یک تأثیر نسبی برخوردار شود که با همراهی کشورهای جهان مواجه گردد، اما شاهد هستیم که بسیاری از کشورها روی خوشی به آن نشان نداده اند. بنابراین، مشاهده می گردد که آمریکا بدون آنکه بتواند دیگر کشورها را همراه خود کند، از شانس بسیار کمتری برای توفیق در اعمال فشار و نتیجه لازم برخوردار است و این بار نیز سیاست تحریم آمریکا همچون گذشته با شکست روبرو خواهد شد.

لذا از نظر برخی از کارشناسان اقتصادی، اگر چه این تحریم ها ممکن است که در کوتاه مدت مشکلاتی را برای سیستم بانکی ایجاد نمایند، ولی به دلایل فوق، در درازمدت مشکلات مرتفع خواهند شد و سیستم بانکی به حالت اولیه باز خواهد گشت.

پیشنهادهایی جهت کاهش اثرات تحریم بر اقتصاد و سیستم بانکی

گرچه مطابق برخی نظرها، تحریم نمی تواند اثر قابل توجهی بر سیستم اقتصادی و بانکی داشته باشد، لکن به دلایل پیش گفته به نظر می رسد که اتخاذ تدابیری برای کاهش زیان های ناشی از تحریم اجتناب ناپذیر خواهد بود.

نااطمینانی وجود داشته باشد و بیم گسترده تر شدن تحریم ها برود، به نگرانی سرمایه گذاران و تولیدکنندگان دامن می زند و در فعالیتهای اقتصادی اختلالاتی را ایجاد می کند که برخی از آنها به قرار زیر می باشد:

- ۱) برآورد هزینه و درآمدهای آتی فعالیت ها غیر شفاف می شود و در تخصیص منابع و کارایی فعالیت های اقتصادی اختلال ایجاد می شود.
- ۲) قیمت کالاها و خدمات به دفعات بیشتری از طرف بنگاه های تولیدی و توزیعی در سطح خرده فروشی تعدیل می شود.
- ۳) تصمیم گیری فعالان اقتصادی برای کلیه بخش های اقتصادی - اعم از خانوارها، بنگاه ها و یا بخش دولتی - مشکل می شود.
- ۴) در تصمیمات سرمایه گذاری بنگاه های اقتصادی انحراف ایجاد می شود.

نقطه نظر مقابل: تأثیر اندک تحریم ها بر اقتصاد

اما به نظر گروهی دیگر از کارشناسان اقتصادی و تحلیلگران سیاسی، این تحریم ها به دلایل زیر نمی توانند در شرایط فعلی تأثیر غیر قابل جبرانی بر سیستم اقتصادی، به ویژه بر شبکه بانکی کشور داشته باشند:

- ۱) ویژگی اقتصاد ایران و تنوع آن و موقعیت جغرافیایی کشور به گونه ای است که فرصت اعمال فشار کشورهای خارجی را بسیار کاهش می دهد.
- ۲) بازارهای مالی جهان آنقدر وسیع، گسترده و متنوع هستند که کنترل و مهار آن ها از طریق این نوع تحریم ها عملی نخواهد شد و به همین دلیل، امکان جایگزینی بانک های دیگر و در مکان های دیگر وجود دارد.
- ۳) موقعیت بسیار حساس و جذاب ایران در سرمایه گذاری، مانع به ثمر نشستن این تحریم ها می باشد.
- ۴) ظرفیت های اقتصاد جهانی مانع از آن می گردد که حتی با اعمال فشار، امکان دسترسی به کالاهای مورد نظر از بین برود، هر چند که کشور در اثر این تحریم ها به زحمت خواهد افتاد و مجبور می شود که نیازهای خود را با هزینه بیشتری تأمین کند، اما از آنجایی که این تحریم ها و فشارها باعث افزایش قیمت نفت و فرآورده های نفتی می گردند - چنان که هم اکنون بهای نفت از مرز هر بشکه ۷۰ دلار گذشته است - بنابراین، هم درآمد کشورهای صادرکننده نفت و هم هزینه کشورهای غربی افزایش خواهد یافت و این امر به نفع اقتصاد ایران و به زیان اقتصاد جهان خواهد بود. بنابراین، با توجه به نرخ و میزان تقاضا برای نفت، ایران اهرم های فشار لازم را در اختیار دارد. علاوه بر این، ایران از ذخایر عظیم مبادلات خارجی هم بهره مند است.
- ۵) علی الخصوص کشورهای اروپایی با افزایش قیمت نفت که به بی ثباتی اقتصاد جهان می انجامد، بیش از آمریکا زیان خواهند کرد، زیرا بازار بزرگ ایران را از دست می دهند و دسترسی آنها به نفت باز هم سخت تر می شود و این به معنای آن است که در درازمدت، بانک های ایرانی می توانند در اروپا فعالیت خود را ادامه دهند.

تحریم‌های بین‌المللی و افزایش ریسک سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری در کشور، اقتصاد ایران با کمبود منابع ارزی و کاهش رشد اقتصادی مواجه خواهد گردید، لذا لازم است با اتخاذ سیاست‌های پولی تشویقی در این خصوص از طریق کاهش نرخ بهره، مشوقی برای افزایش سرمایه‌گذاری خارجی ایجاد گردد.

۴) مدیریت ذخایر ارزی: در حال حاضر، تعدادی از بانک‌های ایرانی تنها در معاملات دلاری و برخی دیگر در معاملات به دلار و یورو تحریم شده‌اند. لذا بانک‌های تحریم شده می‌بایست تغییرات لازم را در ترکیب ارزی ذخایر خود ایجاد کنند و سبد جدیدی از اسعار عمده را برگزینند. برقراری روابط کارگزاری با کشورها و بانک‌های جدید (که البته از اعتبار پایین تری برخوردار خواهند بود) و سرمایه‌گذاری، خرید و تأسیس بانک مشترک در خارج از کشور نیز می‌تواند تا حدودی از مشکلات ایجاد شده در اثر تحریم بکاهد.

۵) ایجاد و تقویت صرافی‌ها: با افزایش تحریم‌ها، سیستم بانکی دیگر از امنیت لازم جهت مبادلات ارزی برخوردار نخواهد بود، لذا ایجاد و تقویت صرافی‌ها می‌تواند در بالا بردن سطح امنیت و سرعت مبادلات پولی نقش مؤثری را ایفا نماید.

۶) کاهش نرخ کارمزد و پیش پرداخت: با در نظر گرفتن کارمزد و پیش پرداخت کمتر برای تسهیلات ارزی، می‌توان از فرار سرمایه‌ها از سیستم بانکی جلوگیری کرد، در ضمن رویکرد فوق‌الذکر می‌تواند تا حدودی از تبعات تحریم بر روی سیستم تولید کشور نیز جلوگیری نماید.

در ارایه راهکاری جهت کاهش زیان‌های ناشی از تحریم، می‌بایست دو سناریو را در مدنظر قرار داد: اول، مواجه شدن با تحریم اقتصادی و عواقب سنگین آن و دوم، کاهش تنش‌های بین‌المللی و رفع تحریم. به هر روی، این امری انکار ناپذیر است که وضعیت اقتصادی کشور بستگی زیادی به گستردگی و شدت تحریم و میزان تأثیرپذیری سیستم بانکی از این مسأله خواهد داشت. در حال حاضر، با توجه به قطعی شدن تحریم تعدادی از بانک‌ها، به نظر می‌رسد که راهکارهای زیر بتوانند تا حدودی اثرات آن را بر اقتصاد و سیستم بانکی کم‌رنگ نمایند:

۱) ارتقای نقش بانک‌های خصوصی در اقتصاد: به نظر می‌رسد که در شرایط تحریم، بانک‌های خصوصی تحت فشار و محدودیت‌های کمتری نسبت به بانک‌های دولتی (یا بانک‌هایی که به تازگی سهام آنها به بخش خصوصی واگذار گردیده) قرار گیرند. لذا تقویت نقش و عملکرد این بانک‌ها، به ویژه در عرصه فعالیت‌های ارزی و بین‌المللی، می‌تواند تا حدودی از مشکلات تعاملات بانکی بین‌المللی بکاهد، لکن لازم است برای آنکه بانک‌های خصوصی نیز دچار تحریم نگردند، دقت ویژه‌ای در انجام عملیات بانکی، به ویژه عملیات بین‌المللی و رعایت مقررات مربوطه مبذول نمایند.

۲) ارتقای کیفیت خدمات بانکی: اهمیت این موضوع در آنست که پس از رفع تحریم، سیستم بانکی با سرعت بیشتری بتواند فعالیت گذشته خود در عرصه عملیات بانکی بین‌المللی را از سر بگیرد و خود را با شرایط روز تطبیق دهد.

۳) سیاست کاهش نرخ بهره: با توجه به اینکه با اعمال

برخی از کارشناسان اقتصادی و تحلیلگران سیاسی معتقدند که ویژگی اقتصاد ایران و تنوع آن و موقعیت جغرافیایی کشور به گونه‌ای است که فرصت اعمال فشار کشورهای خارجی را بسیار کاهش می‌دهد.

منابع و مأخذ

- ۱) "مروری فشرده بر تحریم اقتصادی ایران توسط آمریکا" / مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی / دفتر مطالعات سیاسی / خرداد ۱۳۷۷.
- ۲) "احتمال تحریم و پیامدهای آن برای ایران" / مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام / معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی / ۱۰ آبان ۱۳۸۵.
- ۳) "اقدام تند آمریکا علیه ایران" / روزنامه دنیای اقتصاد / ۲۴ آبان ۱۳۸۸.
- ۴) "تصویب قطعنامه چهارم درباره ایران" / روزنامه اعتماد ملی / ۸ مهر ۱۳۸۷.
- ۵) "اقدامات لازم برای تأمین مالی در شرایط محدود" / طهماسب مظاهری، نرگس حق بیان و میثم رادپور / ۱۱ مارچ ۲۰۰۹.